

Історія села Дермані

Передне слово

Історико-краєзнавча розвідка Пилипа Павлюка, що повертається до нас після майже 60-літнього забуття, річ, безперечно, небуденна. Небуденність її зумовлена, по крайній мірі, трьома причинами. Наперед — це нелогічність і досить загадково фігура самого автора, громадського і кооперативного діяча на теренах Дермані 1920—1930-х рр. Ще один відомий дерманець — Олександр Скоропада — згадує: «Сьогодні ніхто вже не скаже в селі, коли саме і звідки прибули до Дермані Пилип Павлюк з жінкою. Ймовірно, приїхали вони до нас десь після світової війни, в роках 1917—1918, із східних губерній України. В селі Павлюки завжди сусідили недалеко центру, наймаючи в селян якусь кімнатку або обживаючи хату, що стояла порожньою. Це вже потім, мабуть, ближче 1930-го року, спромоглися вони на свою таки власну хатину і невеличкий городець коло неї в самому центрі, тільки через дорогу від будинку семінарії. Можна думати, що їх хатина з городом розмістилася на землі монастиря, який міг піти Павлюкам на руку за якихось умов. Тих кілька грядок новоприбудих громадян села були дбайливо відгороджені від дороги і завжди зразково доглянуті, вабили погляди односельчан, вражаючи винахідливістю господарювання.

В найбільшому громадському будинку села, що знаходився на монастирських землях, в двадцяті роки відкрили кооператив. Очевидно, це було ділом рук Пилипа Павлюка. В усякому разі, він там по-уважливому працював.

кожного свята. Значно менше ставало відвідувачів-покупців в південь. Зате в таку пору юрмились у кооперативі школярі, бо кінчалися уроки і тоді найзручніше можна було їм оглянути та й купити щось потрібне з шкільної приваби: книжки, зошити, календарі, кольорові олівці, перебивні малюнки. І саме тоді почути від головного продавця про новини на книжковому ринку. Так же багатого видавалось у тих роках у Києві, Львові та в інших містах, і про все знав і гарно розповідав Павлюк. Бачили ми, що з ним у кооперативі зустрічаються і вчителі обох шкіл села: Карпо Перебийніс, Дмитро Демчук, Писип Кухар, Афіноген Павлюк і ін. Всі вони саме через кооператив поновлювали новинами свої бібліотеки. Не було тоді, та й пізніше у великій школі учня, який би не знав, хто такий А. Кащенко чи А. Чайковський та їх твори, що посередньо чи безпосередньо переходили через руки скромного Пилипа Павлюка. Дійшло до того, що про нього говорили учні, як про найавторитетнішого вчителя — з пошаною і повагою. Уже потім, геть пізніше, сповідаючи, ми часто зупинялись при зустрічах з Павлюком на пригадванні, хай і короткі, розмови про найсвіжіші новини, політичні події світу, що про них глибокодумливо, по-своєму умів завжди сказати вагомим словом шановний громадянин центру села.

А як наполегливо він закликав односельчан сіяти ранній ріпак, який завжди високо оплачувався, це виснажалося при зби-

до вирощування промислових садів (наприклад, якийсь один-два гатунки ренет). Такий сад, хай навіть і невеликий, оплачуватиметься сторицею. Зрозуміли це дерманці, що допомогло нав'язати торговельні контакти з великими містами — Львовом, Данцігом, Познанем, Катовицями, сполучатись із Заходом, обмінюючи місцеві дрібні гатунки. Уже навіть при тодішньому стані садівництва перспективно працювала дерманська овочарня, збуваючи свою високоякісну продукцію (сусенні вишні та яблука) тільки у Варшаві. А старші вже сьогодні жінки з вулиці Сидорів тепло згадують дівочі літа, коли вони кожне літо й осінь мали добре оплачувану роботу в овочарні. І тут діяла працююча рука і глибока думка скромного Пилипа Павлюка. В його планах економічної допомоги селу була й молочарня, хоч покладених на неї надій вона не виправдала.

Привітну, скромну і завжди дуже задбану хатину Павлюків відвідували поважні господарі-селяни Михайло Мартинюк, Михайло Романюта, Іван Садовський, Грицько Бухало, вчителі, передова молодь і в першу чергу студенти та старші учні гімназії, що цікавились минулим села, священик Абрамович, заточений на покуту до монастиря за «вільнодумство» і дії, несумісні з церковною політикою «колокольного дворянства», бузвали тут поважні гості села».

Окрім сказаного П. О. Скоропадою про Пилипа Павлюка, додамо, що він був батьком відомого ук-

Загуб та ін. Антін Павлюк автор поетичних збірок «Сумня радість», «Життя», «Ліриза», «Ватра», «Полин». Після навчання в Острівській гімназії, він на поч. 1920-х рр. опинився в Празі, а в 1932 р. виїхав у Радянську Україну. Як зауважує літературознавець Микола Ільницький, там Антін Павлюк був репресований і помер в 1960 р. в Астрахані.

Висловимо здогад, що літературні зацікавлення Антіна Павлюка могли походити від батька, який в 20-х рр. співпрацював з часописами «Наше життя» (Холм), «Наша бестіда» (Варшава), де публікував нариси про виховання молоді в сім'ї школі, «Просвіті», краєзнавчі розвідки з історії Дермані. Згодом Пилип Павлюк зав'язує співробітництво зі львівським видавцем Іваном Тиктором, в часописові якого «Наш прапор» в 1934 р. друкує «Історія села Дермані», наступного року — повість «Козацький монастир».

Трагічна доля сина; смерть в 1942 р. дружини підточили здоров'я немолодого вже Пилипа Павлюка. Незабаром по відаві він помер. Похований на сільському цвинтарі в Дермані. Така деталь: помираючи, Пилип Павлюк не мав ні рукописного, ні друкованого варіанту своєї «Історії Дермані» — перший видав до видавництва, другий хтось з односельчан позичив і так й не повернув.

Праця Пилипа Павлюка «Історія села Дермані» позначена високим фаховим рівнем і літературним інтентом, що вигідно вирізняє її на тлі краєзнавчого графоманства і що, окрім колоритної постаті самого автора, є другою причиною її небуденного характеру. Але

села сучасних авторів 20—30-х рр. Річ у тім, що багато з використаних джерел, як то: архів і бібліотека Дерманського монастиря, метричальні книги приходської церкви, деякі місцеві перекази та легенди, стерті з народної пам'яті, — є втраченими назавжди, або ж, в кращому разі, недоступними сьогодні для переступного дослідника-краєзнавця. Візьмімо хоча б рідкісну, відсутню в писаній традиції гіпотезу П. Павлюка про походження назви села Дермані від татарського (турецького) «місце спокую видатного мужа», котрий, шибі-то, був тут похований. Або ж лаконічно-стримане пояснення: «Батієва криниця» тому, що звідтам знаменитий завойовник напився води. І тільки, без підписних, як думається, літературних нашарувань про вперту боротьбу татар з непокірним джерелом і т. ін. А чого варту детальна, до дрібниць, історія православного приходу та церкви в Дермані, яка, на відміну від монастирської хроніки, завжди залишалась осторонь уваги фахівців і любителів старовини. Не кажемо вже про панораму села 20—30-х рр. нинішнього століття, котра у випадку багатьох інших міст і сіл нашого краю відтвориться сьогодні по крихтах, тут же — все готове для життя, бері і користуйся.

Зрозуміло, що на повністі зазначену картину історії села розвідка не претендує. Пояснюється це, в одному разі — щодо Дерманського монастиря, відомості про який можуть здатись надто скупими, скоріш за все небажанням дублювати вже опублікований на той час матеріал: ще в 1873 р. у «Вольських спархіяльних ведомостях» побачила світ «Історична записка про Дерманський монастир» архіманарита Ієрофан (Ієрофан Федорович)

ському часописі «Наш прапор» за редакцією Івана Тиктора в січні 1935 року (числа 2—7). І Тиктор, який володів на той час цілим видавничим концерном «Українська преса» — часописи «Наш час», «Наш прапор», «Народна справа», «Дзвіночок» та ін., як також популярна «Українська бібліотека» — безощадно спорочував подані рукописи, підганяючи їх під необхідний йому стандарт. Так, в усіченому вигляді з'явилась в «Українській бібліотеці» 1934-го року навіть знаменита «Марія» Уласа Самчука. Що вже тут казати про розвідку мало відомого автора (на думку про редакційні скорочення вадять певні логічні неузгодження публікації і, особливо, її закінчення на під-слові). Що ж до матеріалів про діяльність осередків ОУН, КПЗУ та ін. нелегальних організацій 20—30-х рр. на терені села, то ці дані не могли бути видруккованими з цезурних причин, хоч, напевно, частково були в авторському розпорядженні.

На закінченні короткого вступу зауважимо, що нинішній передрук праці Пилипа Павлюка повністю автентичний (відповідний) публікації в «Нашому прапорі». Єдине — він узгоджений з вимогами нинішнього правопису, а також виправлені окремі русизми, стилістичні огріхи та явні помилки друку. Що ж до лексики автора, а особливо власних імен та назв і цитованих документів, то вони збережені в первісному вигляді. Це стосується і самої назви села Дермані, вжитої у жіночому роді, хоча на сьогодні більш вагомою і авторитетною видається думка Бориса Тена (М. В. Холмичевського), Уласа Самчука та ін. про чоловічий рід граматичної форми даного слова.

ни торгівлю вели-
ла, навчаючи здійс-
повідальних чесо-
дей помагати са-
бі в цій ділянці. В
ативі замиривало
тут стало завести
гамірно і янось по-
прилітно, ділово,
мо, під кінець ро-
дня та напередодні

ранні і не боявся шкідни-
ків. З подякою згадували
про це інженер-землемір
І. Мартинюк, І. Садонсь-
кий і ін. Дуже перекон-
ливо намовляв при кож-
ній нагоді занегаювати
аматорське садівництво,
де кожна яблука числен-
них садів родила інший
сорт яблук та переходили

райського поета Антіна
Павлюка (1890—1960),
керівника групи письмен-
ників раднофільської орі-
єнтації «Жовтневе коло»,
згодом члена літератур-
ної організації «Західна
Україна» (1927—1933),
поруч таких імен як В.
Бобинський, В. Атаманюк,
М. Гаско, М. Ірчак, Д.

рольдіку мисля з повним
правом вважати науковим
раритетом, з огляду на
широке залучення до на-
писання її історичної час-
тини значної кількості
писемних, речових, етно-
графічних, усних джерел,
а також з огляду на уні-
кальний господарський і
культурно-побутовий зріз

ча Лобачевського — 1789
— 1871). Хоча відсутність
в «Історії» Павлюка та-
ких імен, як, наприклад,
Іван Федорович та Меле-
тій Смотрицький, поясни-
ти все-таки важко.
Зіграли, без сумніву,
свою роль і обмежені ра-
мки публікації — вона
з'явилася друком у львів-

завдячуємо також в
підготовці цій публі-
кації панові Скоропаді
О. А. (Львів).
Андрій ЖИВ'ЮК.
смі Мізож.
* * *
Отже, у наступному но-
мері ми починаємо дру-
кувати «Історію села Дер-
жані» Пилипа Павлюка.

Нове життя 8 вересня 1993р.